

Romànic tardà a les terres de Lleida
Estudis sobre Vilagrassa
Grup de Recerques de les Terres de Ponent, 2013
ISBN 978-84-616-6031-5

Vilagrassa, a les Corts i Parlaments del Principat

Per Prim BERTRAN ROIGÉ
Universitat de Barcelona

Página anterior:

Miniatura d'un incunable del segle XV que representa una assemblea de Corts presidida pel rei Ferran II

Introducció

En treballs precedents, que apareixen en aquest mateix volum, ens hem referit a la presència dels síndics o representants de Vilagrassa a les Corts generals del Principat, convocats pel monarca, i especialment al llarg dels segles XIII i XIV. Donat que el tema no es pot considerar nimis, i va lligat amb la importància i el seu caràcter de vila reial —també reflecteix l’eterna conflictivitat amb la vila de Tàrraga per la representació a la Cort—, ens ha semblat adient reprendre aquesta qüestió en una aportació específica que, tanmateix, no pretén esgotar el tema sinó fer-ne una primera aproximació. Utilitzarem indistintament les expressions Cort, en singular, o Corts, en plural; la primera més fidel a la tradició medieval, la que apareix a la documentació i fins i tot fidel a l’expressió llatina, que utilitza sempre el singular; la segona popularitzada i generalitzada a partir del segle XIX, i segurament resultat d’influències forasteres.¹

Fa ja un temps, Víctor Ferro va definir la **Cort general** (*Curia generalis*) com la reunió dels braços (nobiliari, eclesiàstic i reial) i els comtats amb el rei o amb el seu lloctinent, per tal de tractar del “bon estament i reformació de la terra”; s’hi feien lleis paccionades; s’hi presentaven els greuges al monarca i, sobretot s’hi votaven els “donatius”, “subsidiis” o “profertes” que els braços feien al sobirà, ja sigui tots tres o algun d’ells, sobretot el braç reial (ciutats i viles reials).² Tot i fent nostra aquesta definició, no hi ha dubte que la baixa Edat Mitjana fou el moment de triomf d’aquestes institucions, —conegudes aquí com a “Corts”, com a “Estats Generals” a França, més comunament “Parlaments” a Anglaterra, o “Dietes” al Sacre Imperi— encara que sobretot van ser, en opinió de Max Turull,³ un mitjà a través del qual es canalitzava el diàleg —el nucli central del qual era el donatiu que el monarca exigia al regne— entre el rei i els seus súbdits, els quals assistien a les Corts i Parlaments per a defensar els seus propis interessos corporatius. Una defensa corporativa que no solament reflectia la manca de solidaritat entre els tres braços sinó també dins dels

1. Oriol OLEART I PIQUET, *Organització i atribucions de la Cort General*, dins “Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d’Història Institucional. 28, 29 i 30 d’abril de 1988”, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991, p. 22-23.

2. Víctor FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo edit., Vic, 1987, p. 188.

3. Max TURULL RUBINAT, *Síndicos a Cortes. Perfil social, político e institucional de los representantes ciudadanos a Cortes y Parlamentos en Cataluña (1333-1393)*, dins “El gobierno de la ciudad medieval. Administración y finanzas en las ciudades medievales catalanas”, CSIC, Barcelona, 2009, p. 214.

membres de cadascun d'aquests braços, amb uns representants més apassionats per la defensa dels seus interessos i dels seus privilegis, que no pas pel "bon regiment de la cosa pública" i el bé comú.⁴

Tota vegada que ens hem referit a Corts i Parlaments, caldria aclarir també la segona expressió: el **Parlament general**. A diferència de la Cort general, era una reunió dels membres dels braços cridats pel rei per a donar consell i ajuda ("auxilium et consilium") en determinades qüestions considerades prou importants com per justificar una consulta d'aquesta amplitud.⁵ L'assistència no era obligatòria ("us pregam", diu el rei; en canvi, a la convocatòria de Cort general, ho fa amb l'expressió "us manam"), i les ciutats i viles reials, enlloc d'enviar-hi síndics, sovint hi trametien "nuncis" o missatgers.

La manca de documentació pel cas de Vilagrassa ens impedeix entrar en molts matisos, a diferència del que passa a la veïna Cervera,⁶ Lleida,⁷ Sabadell,⁸ Girona, Tortosa o a Barcelona, que sí han conservat la seva documentació, sobretot pel que fa a les missions dels síndics i les instruccions que rebien de la respectiva universitat o consell. Tot això no ens ha arribat, però sí podem constatar que Vilagrassa fou convocada a Cort general en diverses ocasions, i amb quina reiteració i/o discontinuïtat.

Els inicis de la Cort general (1214). Els representants de Vilagrassa hi són presents

Tot i la divergència i matisos en les interpretacions dels orígens de les Corts catalanes,⁹ hom pot veure els precedents o l'embrió d'aquesta magna institució en

4. Ho recorda Pere el Cerimoniós davant la Cort de Montsó (1362): "tot açò esdevé per aquesta desavenencia de qüestions et debats que havets entre vosaltres qui cascan volets vostre ben propi et guardats vostres privilegis e vostres libertats" Cit. per Flocel SABATÉ, *Estamentos, soberanía y modelo político en la Cataluña bajomedieval*, "Aragón en la Edad Media", XXI (2009), p. 255.

5. Víctor FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, p. 238-239.

6. Remeto al suara referit treball de Max Turull.

7. Esther MARTÍ SENTANYES, *El síndic municipal a Corts a la Corona d'Aragó, durant el regnat d'Alfons el Magnànim: el cas de Lleida*, "Anuario de Estudios Medievales", 34/2 (2004), p. 831-873.

8. Maria Jesús ESPUNY, *L'assistència a la Cort General de Catalunya d'una vila reial: el cas de Sabadell (segles XIV-XVIII)*, dins "Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional. 28, 29 i 30 d'abril de 1988", p. 198-207.

9. Jesús FERNÁNDEZ VILADRICH, *Origen de les corts i la seva vinculació a la Cúria*, "L'Avenç. Revista d'història", 74, setembre 1984. Del mateix autor, *La corte condal: una limitacion fáctica a los poderes de la autoridad condal en la Cataluña de la alta edad media*, "Revista Jurídica de Cataluña", LXXXI (1982), p.385-398. També *Les corts comtals a Catalunya al caient del mil·lenni*, dins "Revista de Dret Històric Català", 10 (2010), p. 9-93.

la Cúria comtal, a partir del tombant de mil·lenni, i sobretot de la Cúria plena o magna dels comtes de Barcelona, a la vegada també en les assemblees de Pau i Treva, especialment a partir d'Alfons I el Cast i especialment de l'assemblea de Fondarella de 1173, en què el comte-rei s'erigí decididament en sobirà de la terra i s'aproprià de la Pau i la Treva de Déu per convertir-la en la Pau i Treva del comte-rei, amb jurisdicció des de Salses fins a Tortosa i des de Lleida fins al mar. El rei fa comprometre els magnats, els fa jurar l'acatament dels estatuts aprovats, i comença així una política de legislar tenint en compte el consell i la col·laboració dels grups socials dominants.¹⁰

Però va ser en el llarg regnat de Jaume I (1213-1276) quan podem situar els inicis de la Cort general de Catalunya, en el moment de reunió al palau de la suda de Lleida (agost de 1214), dels representants catalans i aragonesos que havien de jurar fidelitat al nou rei, a la vegada que s'hi promulgaven unes constitucions de Pau i Treva per a Catalunya. L'assemblea estava presidida pel rei-infant, de sis anys, i l'acompanyaven el cardenal legat, Pere de Benevento, el mestre provincial del Temple, Guillem de Montrodon, i el bisbe de Pamplona, Espàrrech de la Barca (futur arquebisbe de Tarragona). El bisbe presentà el rei als representants d'Aragó i de Catalunya, que juraren defensar-lo i respectar-lo. Un dels fets més transcendents i novedosos d'aquell acte fou que, per primera vegada, en una Cúria hi eren presents també els representants de ciutats i viles reials, sobretot de les Terres de Ponent, a més dels grans barons i de l'alta clerecia.

Heus ací com ho narra el *Libre dels Feyts*,¹¹ posant en boca del propi monarca la descripció dels inicis de la Cort general, amb la presència del braç reial:

“E hagueren altre consell: que en nom de nós e ab segell novell que ens faeren fer, que manàssem Cort a Lleida, de catalans e d'aragoneses, en la qual fossen l'arquebisbe e els bisbes e els abats, e els rics hòmens de cada u dels regnes, e de cada ciutat deu hòmens ab auctoritat dels altres de ço que ells farien, que fos feït. E tots vengueren el dia de la Cort, llevat don Ferrando e el comte don Sanxo, car havien esperança que cascú fos rei. E aquí juraren-nos tots que ens guardarien nostre cor, e nostres membres, e nostra terra, e que ens guardarien en totes coses e per totes. E el lloch on nós estàvem lladoncs era allí on nos tenia al braç l'arquebisbe N'Espàrec, que era del llinatge de la Barca e era nostre parent, sus del palau de volta qui ara és, e llaores era de fust, a la finestra on ara és la cuina, per on dóna hom a menjar a aquells qui mengen en lo palau. E, feït lo dit sagrament, parti's la Cort. E el maestre¹² llevà'ns a Montsó e esteguem aquí dos anys e mig a un tinent”.

10. Gener GONZALBO I BOU, *Les assemblees de Pau i Treva i l'origen de la Cort General de Catalunya*, dins “Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional”, p. 72.

11. *Libre dels Feyts*, cap. 11.

12. Es refereix a fra Guillem de Montrodón, de l'orde del Temple.

La representació dels tres estaments fou nombrosa, però el fet més rellevant és la presència dels representants de ciutats i viles reials, tant d'Aragó com de Catalunya. La relació que ens interessa aquí és la “Nomina hominum de castris et villis Catalonie”. I encara que el *Libre dels Feyts* ens diu que eren en nombre de deu per vila o ciutat, el cert és que foren presents en nombre desigual. Els de Prades sí que foren deu, però els de Montblanc, Cervera, Tàrrega, Sarral, Forés, Rocafort i Almenar foren quatre; els de Camarasa i de Balaguer, set; els de Cabra, Conesa, Vinaixa i Albelda, dos, i Montesquiú i Montgai són representats de forma conjunta per un sol síndic o procurador.¹³ La relació de viles és sens dubte incompleta. Hi manquen ciutats tan importants com Barcelona, la mateixa Lleida que acull la cerimònia, Girona, Tortosa, Vilafranca, Manresa, Berga, Besalú i tantes altres que seran habitualment presents a les Corts. Es fa molt difícil imaginar que ciutats de tanta rellevància no haguessin estat convocades o no haguessin enviat cap representant. Tot i que no es pot dubtar de l'autenticitat del document, conservat a l'Arxiu Reial de Barcelona, sembla que es tracta més aviat d'un primer esbrossament. En qualsevol cas a nosaltres ens interessa en gran manera pel fet que ens confirma que Vilagrassa hi tingué tres representants:

“De Villagrassa, G. de Lorenz, consul; R. de Sancto Martino, consul; B. Dezmor”.¹⁴

Adonem-nos que hi foren presents els caps de la universitat, els dos cònsols de la vila i una altra persona, sens dubte un dels prohoms, Bernat de Mor. Com diu la Crònica o *Libre dels Feyts*, es tracta de “hòmens ab auctoritat dels altres de ço que ells farien, que fos feït”, és a dir, han estat diputats, se'ls ha nomenat per a aquesta comesa tan especial. En segon lloc cal destacar el fet que apareixen dos dirigents de la universitat (Guillem de Llorenç i Ramon de Santmartí), qualificats de cònsols, diferenciant-los d'aquells prohoms o *boni homines* que inicialment dirigien i representaven la comunitat, i que encapçalaven aquella “confraria” de la qual ens parla la carta de poblament de Vilagrassa de 1185, i denota que aquells habitants i repobladors ja s'han organitzat per tirar endavant el govern de la universitat.¹⁵

Possible presència a convocatòries de Corts posteriors

El regnat del Conqueridor va ser generós en convocatòries de Corts generals. Però el nostre objectiu no és pas la convocatòria d'aquestes magnes assemblees per part del monarca ni el que s'hi decideix, sinó la presència en elles de representants, síndics o diputats de Vilagrassa. Les actes d'aquestes Corts i Parlaments que s'han

13. Ferran SOLDEVILA, *Els primers temps de Jaume I*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1968, p. 72.

14. Joaquim MIRET I SANS, *Itinerari de Jaume I el Conqueridor*, IEC, Barcelona, 2007, p. 20.

15. Vid. Max TURULL, *La carta de població de Vilagrassa (1185) i el seu context històric i jurídic*, dins “Vilagrassa. VIII centenari de la Carta de Població. 1185-1985”, IEI, Lleida, 1986, p. 11-33.

conservat¹⁶ sovint no especifiquen la totalitat de les viles que hi han delegat nuncis o síndics. A vegades, les més antigues, com les de Vilafranca de 1218, es limiten a dir que, amb la presència de “civium et villarum, paces et treguas facimus et constituimus, a Cinqua usque ad Tortosam et usque ad Salsas cum suis finibus”, per remarcar bé i fermament que allò que s’hi decidia i s’hi aprovava afectava a tots i a tot el territori del Principat.¹⁷ Les Corts de Tortosa de 1225, es limiten a dir que hi foren convocats “...et multi alii clerici, milites, cives et probi homines”¹⁸ a més dels relacionats. Potser mai sabrem si entre aquests “multi alii” s’hi comptaven també els representants de Vilagrassa.

La Cort general següent es va reunir a Barcelona el 1228, i a més de aprovar constitucions de Pau i Treva, s’hi donà el vist-i-plau per a la conquesta de Mallorca, en la que tenien un gran interès els mercaders i comerciants catalans. D’aquí que aquests representants “civium et aliorum proborum hominum villarum Cathaloniae”¹⁹ aprovessin la concessió d’un nou *bovatge* com a suport a l’empresa mallorquina, però entès com a *subsidi* “non ex debito sed ex sola gratia et mera liberalitate”.²⁰ De les diferents reunions de Corts celebrades durant el regnat del Conqueridor, llevat de la primera de 1214, no coneixem a quines hi hagué presència de síndics de la universitat de Vilagrassa. Potser no hi foren cridats pel fet que el rei hagués cedit temporalment la vila a la seva germanastra Constança, casada amb Guillem de Montcada. En canvi, la vila de Cervera va estar sempre representada a les Corts i Parlaments, llevat d’alguna excepció; Tàrrrega hi era present sovint; en canvi la presència de Vilagrassa no la constatem de nou fins les Corts de Montsó de 1289. Era el monarca qui decidia quines ciutats i viles eren convocades i havien de ser escoltades a través dels seus representants o d’aquells que la universitat hagués diputat o delegat. Desconeixem també si hi hagué alguna representació de Vilagrassa a les Corts de Barcelona de 1288, en què el rei demanà als procuradors que li fos atorgada una *cisa*,²¹ tal com es percebia a la ciutat de Barcelona, i que fos recaptada durant tres anys a tots els llocs reials i eclesiàstics. S’aprovà collir-la, entre molts

16. En podeu veure la relació dels processos de Corts i parlaments conservats a Rafel CONDE, Ana HERNÁNDEZ, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA, *Fonts per a l’estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya. Catàleg dels processos de Corts i Parlaments*, a “Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d’Història Institucional. 28, 29 i 30 d’abril de 1988”, p.25-61.

17. Flocel SABATÉ, *Estamentos, soberanía y modelo político en la Cataluña bajomedieval*, p. 246. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. I, p. 96.

18. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. I, p.102.

19. *Ibid.*, p. 112. Signen les actes alguns representants de les universitats, i afegeix “et plurium aliorum” (p. 119). De nou ens preguntem si Vilagrassa podia haver estat entre aquest.

20. Pere ORTÍ GOST, *La primera articulació del estado feudal en Cataluña a través de un impuesto: el bovaje (ss. XII-XIII)*, “Hispania”, 209 (2001), p. 988.

21. Ara com ara ignorem tant les tarifes com els productes gravats, i tan sols sabem que s’exigia en aquells llocs “in quibus aliquid vendatur vel ematur”. Vid. Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *El naixement de la fiscalitat d’Estat a Catalunya (segles XII-XIV)*, Eumo edit.-Universitat de Girona, Vic, 1995, p. 55-56.

altres indrets, a Cervera, Tàrrega i Vilagrassa, i es nomenà un col·lector especial per a cada un d'aquests llocs, els quals havien de lliurar el producte de la *cisa* als *conservatores* que residien a Lleida.²²

Les Corts de Montsó de 1289, convocades per Alfons II el Franc a fi de demanar *un certum auxilium* triennal per a la defensa de la terra davant l'esclat de la guerra amb Castella, mentre França envaïa l'Aragó, i el rei de Mallorca amenaçava l'Empordà des del Rosselló. En aquesta reunió de Corts hi foren "presentibus et recipientibus... Petro Marci, Raimundo de Lussano et Arnaldo de Muntanyans, procuratoribus, ut dicebant, ville de Vilagrassa".²³

Es tracta de la segona vegada que trobem representants o síndics de la universitat de Vilagrassa, a l'acte previ de l'obertura de la Cort, per acreditar la seva condició. D'aquests en coneixem el nom i el nombre. Eren tres, segurament prohoms de la vila i membres del consell, Pere Marc, Ramon de Llussa i Arnau de Muntanyans. Amb ells hi havia també "Bernardo Amenos, Thome de Frumir, procuratoribus, ut dicebant, ville de Tarrega".

No és clar que Vilagrassa fos representada a les transcendents Corts de Montblanc de 1333, a les que hi foren convocats els procuradors de totes i cadascunes de les viles que pagaven la *quèstia*. Alfons III el Benigne volia parlar amb tots ells per arrancar un *subsidi* a fi de subvenir les despreses previstes per la guerra contra el sultanat de Granada i la república de Gènova.²⁴ Es tractava d'aconseguir ajuts a través d'*imposicions*, i fer-ho sobre les ciutats i viles que celebraven mercats.

De nou hi hagué presència de representants de Vilagrassa, aquesta vegada al Parlament de Barcelona, convocat d'urgència el 1338, davant l'amenaça dels benimerins al sud de la Corona catalanoaragonesa.²⁵ També foren presents a les Corts de Barcelona de 1347, on hi van ser cridats els "fidelibus suis paciariis et

22. *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capitols del donatiu (1288-1384)*, (a cura de M. Sánchez i Pere Ortí), Generalitat de Catalunya/Departament de Justícia, Barcelona, 1997, p. IX-X i p. 3.

23. *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capitols del donatiu (1288-1384)*, p. 13.

24. Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Tributos negociados: Las "questie"/subsídios de las villas catalanas en la primera mitad del siglo XIV*, "Anuario de Estudios Medievales", 38/1 (2008), p.82-83. Els noms dels representants de Vilagrassa no figuren a l'acte de concessió de l'ajuda, sí en canvi els de Tàrrega, Romeu Valerna i Guillem Ça Sala. Vid. *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capitols del donatiu (1288-1384)*, p. 50. Tota vegada que Vilagrassa, com Tàrrega i Montblanc, havien estat cedides a la reina Elionor de Castella, s'hi acorda "que la terça part de les quantitats dessús dites [30.000 s.b. entre Tàrrega i Vilagrassa] promeses que exiran de les viles e lochs on lo señor rey prena *questa* en los quals aurà imposició sia donada e liurada al señor rey o a qui ell plaurà per rahó de les dites guerres; emperò la terça part de les quantitats promeses per Muntblanch, per Tàrrega e per Vilagrassa aya la senyora reyna dona Elionor..."

25. Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV*, CSIC-Institució Milà i Fontanals, Barcelona, 2003, p. 247.

probis hominibus Villegrasse”,²⁶ tot i que en desconeixem els noms. A les Corts de Perpinyà, celebrades el 1350-1351, i reunides al convent de framenors de la ciutat, s’hi tornà a convocar de nou la universitat de Vilagrassa,²⁷ però tampoc en aquest cas ens han arribat els noms dels síndics.

L’elecció de síndics a Corts generals.

Vilagrassa no ha tingut la sort de comptar amb la documentació municipal que permeti veure com es feia l’elecció i el nomenament de síndics. A Cervera, per exemple, en ple segle XIV, la cerimònia d’elecció de síndics, tot i no envoltar-se de gaire solemnitat, es feia per elecció del Consell municipal, prèviament convocat, i amb la participació de paers i prohoms. En canvi a viles de menor rellevància, com Torroella de Montgrí, Berga i moltes altres, que podria ser similar al nostre cas de Vilagrassa, el procediment s’iniciava convocant tota la universitat a la plaça pública, a so de campana. Es llegia la convocatòria reial i, de viva veu, s’elegien síndics –sovint eren els proposats pels paers, i s’anaven repetint en el càrrec–, amb la presència i aquiescència del batlle, atorgant-los poders ben especificats per a tractar, concedir, atorgar, aprovar, tot el que fos proposat a la Cort General o al Parlament. A continuació el notari /escrivà de la vila redactava les cartes de sindicació que els escollits havien de presentar als habilitadors, en el lloc de celebració de la Cort general.²⁸ Dels notaris de Vilagrassa encarregats de redactar les cartes de sindicació en coneixem alguns noms, com veurem més endavant.

El nombre dels síndics, pot interpretar-se com una mostra de la importància de la ciutat o vila, però en el fons tenia una importància relativa, tota vegada que els procuradors/síndics de cada població votaven en una sola veu.

La ciutat que acollia la celebració de Cort o Parlament havia de ser una vila reial i d’una certa rellevància. Solia ser un lloc del Principat, encara que algunes vegades es reunien també a Montsó. El lloc havia de tenir comunicació fàcil i donar una certa seguretat i comoditat als convocats. Així, per exemple, a la Cort General de Montblanc de 1307, Jaume II s’adreça al batlle i prohoms de la vila reial en uns termes que reproduïm per ser extraordinàriament il·lustratius:

“...et propterea sit valde necessarium quod in villa ipsa, hospicia et multitudo victualium preparentur, cum plures gentes premissa ratione inibi oporteat congregari; ideo vobis dicimus et mandamus quatenus visis presentibus, taliter faciatis et ordinetis quod hospicia dicte ville sint ydonee preparata, ita quod venientes ad dictam Curiam possint ibi omnes

26. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. I, p. 336.

27. *Ibid.*, p. 337-403.

28. *Ibid.*, p. 520-521 et al., de les Corts de Barcelona-Girona de 1358. Al procés d’aquesta Cort General hi ha moltes actes de nomenament de síndics/procuradors fetes arran de les corresponents assemblees de consells, prohoms, jurats/paers i batlles.

recipi ac etiam hospitari. Et nichilominus victualium copiam procuretis sic, quod sufficeinter et habundanter in dicta villa recipiantur victualia necessaria omnibus qui ibi fuerint durante Curia supradicta”.²⁹

Els representants al Parlament de Vilafranca (1353). Conflictes amb Tàrraga

Vilagrassa fou cridada al Parlament de Vilafranca de 1353.³⁰ Aquest any, el rei Pere III el Cerimoniós havia convocat els “paciariis et probis hominibus Ville Grasse” per tal que enviessin síndics de la universitat a Vilafranca del Penedès, on s’hi convocava Parlament general, a partir del 15 de febrer, a fi de tractar “super predictis consilium et auxilium largiendi”, amb motiu de la guerra contra Gènova i també per la guerra oberta contra els Arborea de Sardenya. Tanmateix, com era habitual, l’obertura del Parlament –com també passava amb la Cort General– es retardà pràcticament un mes. El Parlament es reuní al convent de Framenors de la vila.

En aquest cas coneixem amb un cert detall el procés d’habilitació dels representants de cada municipi. Els tres braços elegien els seus habilitadors, els quals, junt amb els que el rei nomenava, s’encarregaven de fer el judici/control d’habilitació.

L’habilitació era el primer acte formal per examinar la idoneïtat dels síndics i controlar les cartes de procuració que acreditaven la qualitat de representants del municipi –en el nostre cas els representants de la universitat de Vilagrassa, a instàncies dels paers i prohoms de la vila–, així com els poders que aquests els atorgaven per tal de decidir i aprovar les propostes i sobretot comprometre’s, en nom de la universitat, a la concessió del *donatiu*. Evidentment, només tenien dret d’assistir al Parlament o a la Cort els síndics habilitats.

Al parlament de Vilafranca “fuit facta fides de sindicatu Ville Grasse, et est sufficiens... Sunt autem procuratores: Bernardus de Tarrega, iurisperitus, Poncius Selva, notarius, Guillelmus Gras, Raimundus Çoliver, filius Bernardi, quondam, et Ferrarius Cabaçol, procuratores, sindici vel nuntii Villegrasse, cum instrumento publico facto per Petrum de Apiaria, notarium publicum vel nuntii Villegrasse, X^a die febroarii anno predicto”³¹

Observi’s que aquí es parla de nuncis, expressió habitualment donada als representants als Parlaments generals, i observi’s també com hi consta el notari de Vilagrassa, Pere de Piera, que autoritzà l’acreditació feta i proclamada per la universitat, el consell i els paers de la vila.

Tanmateix el problema sorgí quan els síndics de Tàrraga, en aquest

29. Ibid., p. 200.

30. Ibid., p. 459.

31. Ibid., p. 465. També *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capitols del donatiu (1288-1384)*, p. 109.

importantíssim Parlament, Romeu de Valerna i Guillem Çà Sala,³² protestaren davant dels habilitadors

“...et dixerunt quod proximum dicti sindici Ville Grasse non debebant recipi in dicto Parlamento cum nuper forent vocati”. ... “Et statim eidem sindice Ville Grasse persistentes in presentacione vel ostensione sindicatus iamdicti, obtulerunt quandam litteram regiam in cui forma per quam constabat ipsos fore citatos”.³³

Vilagrassa finalment fou representada al Parlament de Vilafranca. També en aquesta qüestió les tensions foren constants, i perduraren en el temps, com s’observa a la Cort General celebrada a Montsó (1585), on les instruccions donades al síndic de Tàrrrega per part del Consell, fou “que sien fets tots los contres necessaris que no sie admès síndic per aprt de Vilagrassa, per quant la vila de Tàrrrega té obtingut cosa a contrari y li obste”.³⁴

Darrer període de presència de síndics de Vilagrassa a Corts generals (1355-1363)

Vilagrassa va tornar a estar present al Parlament General de Lleida (març 1355) i de Barcelona (juliol de 1355), sota la presidència de l’infant Pere. S’hi va demanar al braç reial una nova ajuda per garantir el retorn del rei sa i estalvi de la campanya de Sardenya, com també per pagar la defensa de les costes catalanes davant les amenaces genoveses, amb un estol de 40 galeres i 10 naus que garantirien la seguretat del rei i del país. Els procuradors reials van atorgar en aquest cas, com a *proferta*, 60.000 ll.b., que se sumaven a altres donatius anteriors pel mateix motiu.³⁵ Com que nous esdeveniments de la guerra contra Sardenya i Gènova obligaren a modificar les condicions de l’anterior *proferta* del braç reial feta el mes de març, un nou Parlament reunit a Barcelona (juliol de 1355) i presidit pel Consell Reial —en absència de l’infant Pere— acceptà la proposició feta per Jaume Desfar, conseller del rei i membre del consell de regència deixat pel Cerimoniós quan partí cap a Sardenya el 1354:

“...en tal manera que tot so qui roman a distribuir de la dita proferta de les dites LXm ll.b. se distribuescha e-s convertesca en los dits affers, axí en armades qui per lo dit senyor se fan o-s faran per los dits affers com en la guerra dels janovesos, com en la benaventurada venguda del senyor rey, com en la dita execució que lo dit senyor rey fa contra los dits jutge [d’ Arborea] e Matheu Dòria...”³⁶

32. Ibid., p. 51.

33. Ibid., p. 51.

34. *Cort General de Montsó (1585). Montsó-Binèfar. Esborrany del procés familiar del braç reial. Documentació complementària i index*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2010, p. 589, cap. 18.

35. *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capitols del donatiu (1288-1384)*, p. 157-170. S’hi esmenta, sense donar-ne els noms, la presència (en plural) dels “sindicis universitatís Villegrasse”.

36. Ibid., p. 173.

En aquesta convocatòria hi era present un únic representant de Vilagrassa, “Iohannes Cabaçol, sindicus Ville Grasse, qui comparuit III die iulii anno predicto [1355]”.³⁷ Observeu ara i després la reiteració de noms i un cert monopoli d’aquesta funció, com s’aprecia també a Cervera, en opinió de M. Turull.

El 10 de maig de 1356 fou convocada de nou Cort General a Perpinyà, a reunir en el palau dels reis de Mallorca i després en el convent de Framenors. S’havia de tractar amb urgència, a més de la guerra interminable contra Sardenya, el nou conflicte contra Castella, l’anomenada “guerra dels dos Peres”, conflicte que va tenir una influència decisiva en la consolidació de la fiscalitat d’estat, així com en la configuració de la Diputació del General. També aquí foren convocats els representants de la universitat de Vilagrassa. La seva habilitació tingué lloc el dia de sant Joan de juny:

“Item sindici Ville Grasse videlicet Ferrarius Cabaçol et Berengarius de Appiaria eiusdem ville, de quo sindicatu constat clare per quoddam publicum instrumentum factum et receptum per Petrum de Appiaria notarium auctoritate regia publicum, quod fuit actum die nona iunii anno antedicto”.³⁸

En plena guerra contra Castella i el seu rei Pere I el Cruel, els síndics del braç reial aplegats al Parlament de Lleida (febrer de 1357) atorgaren una *proferta* de 70.000 ll.b. per a les despeses bèl·liques peninsulars, que ciutats i viles podien obtenir a través de la venda de censals i violaris o de mantenir les *imposicions*. Alguns dels capítols del donatiu d’aquest Parlament esmenten explícitament Vilagrassa, encara que no hi fos representada,³⁹ en obligar-la a pagar la part corresponent del donatiu, pel fet d’haver-ho fet en *profertes* anteriors. Però a més s’hi regulà el comerç en la seva fira i s’hi disposa

“...com per lo dit senyor e per lo dit senyor infant en Pere, ladonchs lochtinent seu, sia estat ordonat que algun mercader ne altre persona no compra ni vena mercaderia alguna en lo loch de Vilagrassa passats los X dias per los quals dura la fira en lo dit loch de Vilagrassa sots pena de C morabatins e açò torn en dampnatge e perjudici de tot lo general e specialment de les mercaderias qui poden e deuen mercadejar en quals lochs se vulla sens tota pena e altre contrast e embarch, que l dit senyor rey faça relevar la dita pena posada en la dita declaració e ordinació, axí que tot mercader e altra persona pusquen comprar e vendre e fer ses mercaderias en temps de fira e aprés en lo dit loch de Vilagrassa e en quals altres lochs se vullen sens tota pena”.⁴⁰

37. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. I/2, p. 470.

38. *Ibid.*, p. 492.

39. “...los síndichs de les quals [de Muntblanch e de Tàrraga, de Vilagrassa] no són stades en aquest Parlament”, recull explícitament l’acta del Parlament General de Lleida.

40. *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capítols del donatiu (1288-1384)*, p. 186.

Durant el mes de juny de 1362, Pere I el Cruel de Castella trencà la pau signada a Morvedre amb la Corona catalanoaragonesa l'any anterior i envai el regne d'Aragó. El rei Cerimoniós, davant la greu amenaça, convocà Corts generals de els seus regnes a Montsó, les sessions de les quals s'iniciaren el 23 de novembre. Tot i la urgència de la situació, no s'hi acordà un donatiu per la defensa del territori fins el mes de febrer de 1363, més de dos mesos després d'haver començat. En aquesta magna assemblea hi foren convocades, com és lògic, les viles i ciutats reials catalanes. La convocatòria del rei s'adreçà també als “fidelibus nostris iuratis et probis hominibus Villegrasse”,⁴¹ en carta de 10 d'octubre; i encara tornà a convocar-los en una altra lletra reial de 17 del mateix mes. La carta adreçada a la universitat de Vilagrassa és tota una mostra feaent de les qualitats exigides als escollits com a síndics:

“...vobis dicimus et mandamus quatenus constituatis ex vobis syndicos viros providos Deum timentes et honorem regie corone nostre ac bonum publicum regnorum et terrarum nostrarum zelantes plenam potestatem habentes tractandi, faciendi et firmandi omnia et singula que super premissis tractabuntur et firmabuntur in curiis antedictis...”⁴²

Tanmateix no tenim evidència clara que la universitat de Vilagrassa hi enviés síndics a aquesta important Cort General. Tampoc apareixen les signatures finals a les actes, de 8 de març de 1363, ni dels síndics de Vilagrassa ni tampoc dels de Tàrraga, que feia poc havien passat a mans del comte Enric de Trastàmara, per donació reial (1357).

En darrer lloc, Vilagrassa, tot i no estar present mitjançant síndics o nuncis, es feu parlar d'ella al Parlament General reunit a Barcelona, entre el 12 i 14 de desembre de 1366, per finançar amb urgència l'expedició de Pedro de Luna a Sardenya amb la finalitat de sufocar les revoltes dels Arborea. Com que el donatiu o proferta s'havia de recollir d'imposicions municipals, els síndics de les ciutats i viles reials assistents, presentaren un “capítol de cort”⁴³ en aquests termes:

“Item, en lo present do o proferta contribuesquen e paguen e hajan a contribuir totes ciutats, viles, castells e lochs, parràquies e quadres qui huy sien per qualque títol o rahó de vós, senyor, o de la senyora reyna o del senyor duch o de la senyora infanta dona Johana e la vila de Tàrraga e de Vilagrassa e lo marquesat de Tortosa e tots aloers e ffranquers”.⁴⁴

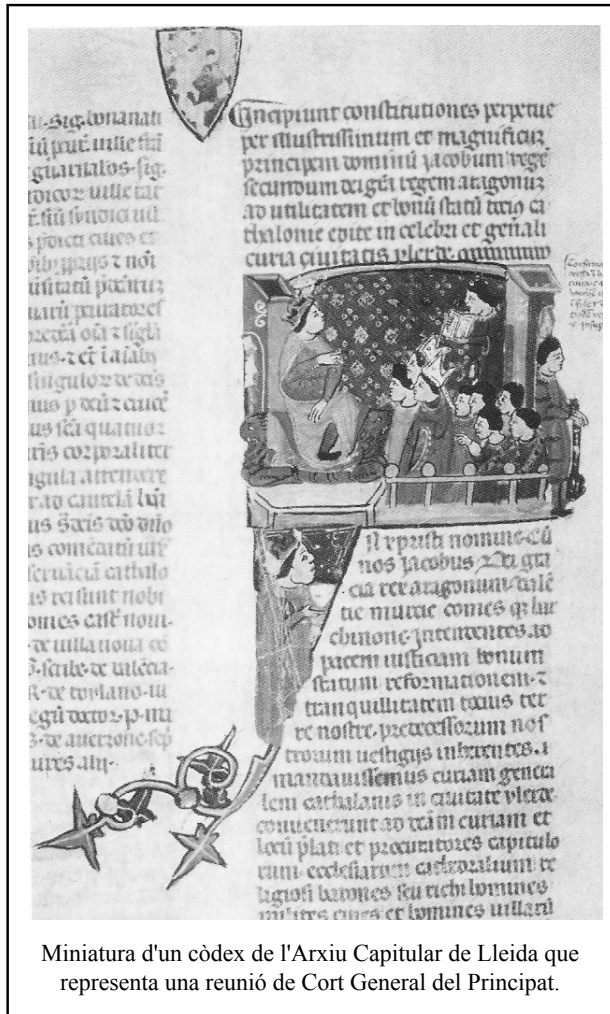
41. La convocatòria a la universitat de Tàrraga es fa de forma imprecisa als “jurats”, però en una altra carta reial s'adreça als “paciariis Tarrege et Villegrasse”.

42. Josep Maria PONS GURI, *Actas de las Cortes generales de la Corona de Aragón de 1362-63*, Madrid, 1982, p. 12-13 i 49.

43. Es denomina “Capítol de Cort”, a la proposta feta a iniciativa d'un dels braços a Corts o Parlaments. El rei l'acceptava amb la fórmula “Plau al señor rey”. En aquest cas va ser a iniciativa de “los síndichs de les ciutats, viles e lochs reials del Principat de Cathalunya”. Les “Constitucions de Cort”, en canvi, són sempre d'exclusiva iniciativa reial.

44. *Ibid.*, p. 398.

En aquest moment Vilagrassa ha entrat en el llarg i durador procés de cessions a altri, per segona vegada en poder d'Enric de Trastàmara (el 1362), després de Felip de Castro (1366), senyor de Guimerà; més tard de l'infant Martí (1382) i finalment del Consell de Cent de Barcelona (1391).⁴⁵

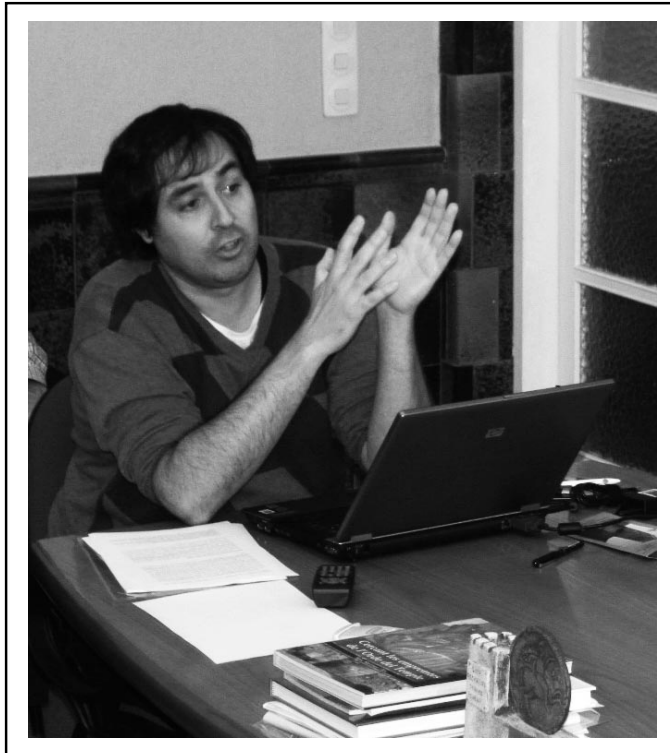

Miniatura d'un còdex de l'Arxiu Capitular de Lleida que representa una reunió de Cort General del Principat.

45. Per a aquesta etapa final de Vilagrassa vid. el nostre treball *La ciutat de Barcelona, senyora de Vilagrassa, a l'Urgell (1391-1460)*, "Miscel·lània Homenatge a la Dra. Josefina Mutgé", CSIC, Barcelona, 2013, p. 153-169.

Romànic tardà a les terres de Lleida
Estudis sobre Vilagrassa
Grup de Recerques de les Terres de Ponent, 2013
ISBN 978-84-616-6031-5

La riquesa artística de Vilagrassa i Anglesola a l'època del renaixement (1500-1640)

Per Joan YEGUAS GASSÓ
Historiador de l'art i conservador del MNAC

